

Aliance a válka

Pomáhají aliance zabránit vypuknutí vojenského konfliktu, nebo jsou naopak příčinami jejich vzniku?

Neexistence konsensu o přesném vztahu mezi aliancemi a válkou

- Navzdory existenci velkého počtu empirických studií zkoumajících vztah mezi vytvářením aliancí a vypuknutím válečného konfliktu = jen málo robustních závěrů.
- Stávající zjištění jsou kontradiktorní a obvykle mají jen omezenou výpovědní hodnotu.
- Odborníci se neshodují na tom, jak velký vliv mají aliance na chování členských států a jakým směrem jejich chování ovlivňují.
- V návaznosti na to, že se zatím nepodařil prokázat jasný a konzistentní empirický vztah mezi aliancemi a válkou, někteří odborníci argumentují, že aliance nepředstavují významný faktor vzniku ozbrojených mezistátních konfliktů.

Argument 1: Aliance vedou k válkám mezi státy

- Už Thukydides identifikoval aliance jako možnou příčinu vzniku ozbrojeného konfliktu - Peloponéská válka mezi Spartou a Athénami a jejich aliancemi;
- Ve své slavné **Farewell Address (1786)** George Washington varoval Američany, aby se USA vyhýbaly vstupu do „svazujících“ aliancí.
- Washington varoval, že aliance by USA zavedly do konfliktů nemajících ospravedlnění, které jim nepřinesou žádný prospěch s výjimkou obrany spojence.
- Současně varoval, že aliance zhorší vztahy USA s jinými státy, jimž se nedostane postavení amerických spojenců.
- Obával se, že rozhodování USA o vstupu do válek nebude vycházet z vůle amerického lidu, ale bude ovlivňováno zájmy amerických spojenců.
- Vznik soupeřících a svazujících aliancí byl řadou odborníků či politiků považován za hlavní příčinu vypuknutí 1. světové války (slavnou se stala kritika aliancí ve slavné knize **The Guns of August** prominentní americké historičky Barbary Tuchman).
- Z pohledu jejich kritiků vojenské aliance zvyšují pravděpodobnost vypuknutí ozbrojených konfliktů také tím, že vysílají nejasné signály ohledně síly, rozhodnosti a agresivité členů aliance pro daný okamžik či do budoucna.

Aliance jako jedna z hlavních příčin vypuknutí 1. světové války – základní argument

- Bismarck vytvořil komplikovanou síť bilaterálních a trilaterálních aliancí, které měly zabránit agregaci mocenských kapacit a zabránit vzniku spojenectví schopných ohrozit status quo v Evropě.
- Bismarckův alianční systém ale vedl k vytváření proti sobě stojících aliancí, které pod rostoucím tlakem závodů ve zbrojení způsobily polarizací mezinárodního konfliktu do dvou antagonistických bloků.
- Aliance poskytly politický rámec, skrze nějž došlo ke konsolidaci vojenských závazků a tento vývoj vedly následně k dalšímu utužování a rigiditě aliancí.
- Z nástroje fragmentace vojenské moci se tak aliance postupně transformovaly v nástroj její agregace.
- Konsolidace defenzivních aliancí v předvečer první světové války společně se závody ve zbrojení učinila pravděpodobnějším zatažení států do války („chycení do pasti“) prostřednictvím kroků jejich spojence.
- Konsolidace aliancí napomohla procesu řetězové reakce mezinárodního chování států ústícímu ve vypuknutí války.
- Jakmile válka vypukla, existence konsolidovaných a svazujících aliancí fakticky garantovala, že se konflikt změní v celosvětovou válku.

Argument 2: Aliance přispívají k zachování míru mezi státy

- Řada odborníků argumentuje, že opatrné využívání aliancí proti potenciálnímu agresorovi pomůže k jeho odstrašení a zabrání vypuknutí války.
- Mezinárodní systém je stabilní, pokud v něm existuje rovnováha moci. Aliance slouží k nastolení a udržení mocenské rovnováhy v mezinárodním systému.
- Existující aliance fungují jako obecný nástroj odstrašování v mezinárodním systému.
- Aliance jsou často využívány jako nástroj usměrňování bezpečnostních politik členských států s cílem zajistit mír a stabilitu.

Závěry některých empirických studií věnujících se vztahu mezi aliancemi a válkou

- Na počátku moderního výzkumu stála vlivná studie Davida Singera a Melvina Smalla, jejichž rozsáhlá empirická práce z poloviny 60. let došla ke dvěma hlavním závěrům:
- **a) Aliance nepomáhají zabránit válce a nepodporují dosažení míru, jsou spojeny s válkou, přestože pravděpodobně nejsou příčinou války;**
- **b) Hlavní důsledek existence aliancí spočívá v rozšíření války ve chvíli, kdy začala, válečné aliance jsou důležité pro rozsah a ničivost války;**
- Pokud šlo o jejich první závěr, řada následných studií dospěla k opačným závěrům | dnes platí, že pokud jde o základní vztah mezi aliancemi a válkou (zda ji činí více či méně pravděpodobnou), výzkumníci dosáhli velmi málo robustních zjištění. Výsledky jednotlivých studií jsou kontradiktorní a větší světlo do této výzkumné problematiky nevneslo ani zahrnutí dalších intervenujících proměnných (např. systémové polarizace).
- Přesvědčivější podpora existuje, pro druhý závěr Singera a Smalla, tedy že aliance napomáhají rozšíření konfliktu. Řada autorů (např. Oren, Sabrosky, Siverson, Bueno de Mesquita) předložila podložené empirické závěry o tom, že státy v alianci vstupují častěji do válečných konfliktů, než státy mimo aliance.
- Problémem nicméně je, že spolehlivost partnerů v alianci je poměrně nízká.
- Nedávný výzkum Michaela Tomze a Jessicy Weeks (2015):
- Poukazují na 3 výzkumné problémy v této oblasti, které souvisejí s tím, že izolovat v rámci výzkumu efekt působení aliance na chování států je velmi obtížné.
- **a) Země si nevolí své spojence náhodně, je proto obtížné říci, zda intervence v konfliktu byla dána členstvím v alianci, nebo by k ní došlo i bez její existence.**
- **b) alianční závazky jsou aktivovány v malém počtu případů, což dává pozorovatelům poměrně málo relevantních dat, z nichž lze vyvodit hodnověrné závěry.**
- **c) u mnoha studií je problém s výběrem dat = spolehlivé aliance jsou testovány málokdy, zatímco nespolehlivé aliance jsou vybírány v disproporčně velkém počtu případů.**

Proč je obtížné identifikovat robustní empirický vztah mezi aliancemi a válkou?

- Například Alastair Smith soudí, že jedno možné vysvětlení může spočívat v tom, že aliance poskytují informace rozdílným aktérům – potenciálním protivníkům, stejně jako spojencům (Smith 1995).
- Aliance tak současně může podporovat opatrné chování na straně protivníků, ale současně povzbudit aliančního partnera k realizaci asertivní či hazardérské zahraniční politiky. Obráceně mohou signály o nespolehlivosti aliančních partnerů vyvolat rozkol v alianci a povzbudit její protivníky k agresivní akci.
- Na tento problém poukazuje také Glenn Snyder a další autoři v podobě konceptu aliančního bezpečnostního dilematu.
- Brett Ashley Leeds (2008) kritizuje Smitha a Snydera za to, že pracují s předpokladem, podle něž státy nemohou kontrolovat povahu svých aliančních závazků a to, jaké informace odesílají svým spojencům a potenciálním protivníkům. Poukazuje v této souvislosti na skutečnost, že alianční smlouva obvykle zahrnuje detailní diskuzi podmínek, za nichž dojde k naplnění aliančních závazků.
- Podle Leedse by mělo platit, že rozdílné typy závazků zakotvených v alianční smlouvě budou ovlivňovat kalkulace na straně spojenců i potenciálních protivníků aliance.
- Ve svém výzkumu Leeds testoval tři hypotézy týkající se charakteru aliančních závazků obsažených ve smlouvách a dospěl k závěru, že aliance ovlivňují pravděpodobnost vypuknutí ozbrojeného konfliktu, ale výsledný dopad jejich působení se bude odvíjet od typu aliančních závazků.
- V případě obranných aliancí převažuje odstrašující efekt a pravděpodobnost vypuknutí militarizovaného sporu se snižuje. Naopak v případě ofenzivních aliancí a příslibů o neútočení mají uzavřené smlouvy katalyzační efekt ve vztahu k riziku vypuknutí války. Zvyšuje se důvěra vyzývatele, že dosáhne svých cílů prostřednictvím agrese.

Dezorganizace a neshody uvnitř aliancí jako faktor zvyšující riziko války

- Četné historické příklady ukazují, že dezorganizace a neshody uvnitř aliancí a mezi jejich hlavními členy činí udržování míru prostřednictvím **koercivní (nátlakové) diplomacie** velmi obtížným.
- V případě špatně fungujících aliancí a neshod mezi členy vysílá aliance navenek často nejasné a matoucí signály.
- Absence efektivní interalianční koordinace může vést k nepředvídaným a přehnaným signálům ohledně současné slabosti aliance, lhostejnosti jejích členů a nedostatku vůle jednat. Na druhou stranu může taková situace uvnitř aliance signalizovat nebezpečný stupeň ambicí a agresivity, která se může projevit okamžitě či v budoucnosti.
- Absence koheze a nejistota ohledně vůdcovství uvnitř aliance oslabují dva základní prvky úspěšné koercivní (nátlakové) diplomacie, jimiž jsou:
 - A) Existence věrohodné hrozby, že cílový stát bude potrestán, pokud se dopustí určitého zakázaného chování;
 - B) Věrohodné ujištění cílovému aktéru, že v případě, že se nedopustí chování, od něhož jej aliance odrazuje, jeho vitální zájmy neutrpí kvůli tomu, že přistoupil na požadavky států provádějících nátlakovou diplomacii.
- Podle Thomase Christensena (2011) platí, že naznačené problémy ohledně nedostatku koordinace a absence vůdcovství/vedení jsou pro aliance typické zejména v době jejich formování a dále v situaci, kdy se musí adaptovat na významné změny v mezinárodním prostředí.
- Problémy koordinace a nedostatečného vedení uvnitř aliance se týkají všech aliancí, bez ohledu na jejich charakter, a problémy, kterým státy v tomto směru čelí jsou posilovány dynamikou působení aliančního bezpečnostního dilematu.

Problémy koordinace a nedostatečného vedení v rámci NATO a vypuknutí rusko-gruzínské války v roce 2008

- Z nedávných konfliktů upozorňuje Thomas Christensen na rusko-gruzínskou válku z roku 2008 jako na příklad konfliktu, k jehož vypuknutí přispěly neshody v NATO, problémy s koordinací postojů členských států a problematické vůdcovství ze strany USA.
- Na summitu NATO v Bukurešti daly USA najevo podporu budoucímu vstupu Gruzie do NATO. Vstup Gruzie je podporovaný Bushovou administrativou, Kongresem a politiky napříč obou hlavních politických stran.
- Americký postoj nicméně nemá v této době podporu některých klíčových spojenců (například Francie či Německa).
- Rusko sleduje tento vývoj se znepokojením a hodnotí jej v kontextu předcházejících kroků USA (plán rozmístění části protiraketové obrany ve střední Evropě a zejména vyhlášení nezávislosti Kosova a jeho mezinárodní uznání Spojenými státy a EU), které jsou interpretovány jako směřující k oslabení Ruska a dalšímu omezení jeho vlivu.
- Z ruského pohledu má vstup Gruzie do NATO podryt ruskou pozici na Kavkaze. Z ruského pohledu tak země současně čelila hrozbě dlouhodobé zranitelnosti, ale krátkodobě zde byla s ohledem na neshody členských států NATO a slabou vojenskou pozici aliance v regionu příležitost provést akci k eliminaci možného budoucího bezpečnostního problému (window of opportunity).
- V této situaci nebylo podle Christensena překvapivé, že se Rusko rozhodlo použít vojenskou sílu proti Gruzii s cílem oslabit pozici země podporou nezávislosti separatistických regionů Jižní Osetie a Abcházie, dát Gruzii a svým způsobem i NATO za vyučenou a prokázat schopnost ochrany svých vitálních zájmů i za použití ozbrojené síly.
- Situaci pak Rusku podle Christensena usnadnila i nekoordinovaná protoaliance mezi USA a Gruzii, která gruzínského prezidenta Saakašviliho povzbudila v rozhodnutí použít proti Jižní Osetii vojenskou sílu. Saakašvili se domníval, že díky předcházející podpoře ze strany USA (diplomatické i v podobě předcházejících dodávek vojenské techniky) se Rusko neodváží vojensky zakročit.

Revizionistické aliance a zvýšené riziko vypuknutí konfliktu

- Cílem těchto aliancí je změnit status quo, obvykle mají ofenzivní cíle.
- Také fungování těchto aliancí může vést k většímu riziku vypuknutí ozbrojeného konfliktu. Podle Thomase Christensena je v tomto případě důležitá role nejsilnějšího aktéra v rámci revizionistické aliance. Pokud je „umírněný a rozumný“ ve svých cílech, úspěšné uplatňování koercivní diplomacie vůči revizionistické alianci či její odstrašování je možné (případ SSSR v období studené války).
- Pokud tohle neplatí a nejsilnější člen revizionistické aliance není umírněný ve svých cílech, pak úspěšná realizace koercivní strategie či odstrašování dlouhodobě nepravděpodobná (případ nacistického Německa).
- V rámci revizionistické aliance nemají obvykle jednotliví aktéři stejnou oddanost specifickým revizionistickým cílům. Tato dynamika je často nejzřetelnější během občanských válek a lokálních konfliktů. Přímo vojensky angažovaní revizionističtí aktéři jsou často velmi neochotní k jednáním o míru, teritoriálním kompromisům či k jiným vstřícným krokům. Jsou více motivováni revidovat stávající status quo, neboť jim jde o jejich přežití či vitální zájmy. Podporu mají zejména u revizionistických aktérů ze stejného regionu, naopak geograficky vzdálení členové stejné revizionistické aliance mají k vypuknutí či eskalaci ozbrojeného konfliktu často zdrženlivější postoj (za studené války byla tato dynamika zřetelná na straně komunistického bloku zejména během války ve Vietnamu).
- Noví kandidáti o členství v revizionistické alianci mají častokrát potřebu dokázat oddanost revizionistickým cílům aliance = více agresivní a neukázněné chování, které zvyšuje riziko ozbrojeného konfliktu s protivníky revizionistické aliance.
- V hierarchicky uspořádaných revizionistických aliancích může mít soupeření nejsilnějších členů o vůdcovství a prestiž uvnitř aliance významný dopad na revizionismus aliance. V rámci tohoto soupeření se jednotliví členové staví do pozice „obhájců“ revizionistických cílů a zaujímají radikálnější postoje s cílem vylepšit svou pozici v hierarchie revizionistické aliance či hnutí.
- Dlouhodobě může takové soupeření vést ke konfliktu mezi jednotlivými členy revizionistické aliance, ale krátkodobě může být pro protivníky revizionistické aliance obtížnější tuto alianci účinně odstrašovat či vůči ní s úspěchem uplatňovat koercivní diplomacii.

Koncept intraaliančního usměrnění (alliance restraint)

- Představuje jednu z možných odpovědí státu na dilema, kterému čelí = jak zabránit válce mezi aliančním partnerem a jiným státem.
- Jde o aktuální či předpokládanou diplomatickou snahu státu s cílem ovlivnit svého spojence, aby nerealizoval navrhovanou vojenskou politiku či nepokračoval v již existující politice.
- Předmětem omezování/usměrňování jsou vojenské politiky jiných států (válka, vojenská intervence, prodeje zbraní, proliferace zbraní hromadného ničení, vytváření aliancí s jinými státy), nikoliv veškerý soubor možných aliančních politik. Jedná se také o snahy o ovlivňování/usměrňování v rámci aliance, nikoliv o veškeré snahy v mezinárodním prostředí ovlivnit bezpečnostní politiku jiných států.
- Jedná se o snahu/pokus = může skončit úspěchem (usměrnění spojence) nebo neúspěchem (usměrňovaný stát pokračuje navzdory výhradám a snahám spojence ve své politice).
- Prvním autorem, který soustavněji řeší tuto problematiku byl v 70. letech historik Paul Schroeder, který argumentoval, že aliance neslouží jen k zajištění bezpečnosti (agregaci mocenských kapacit), ale také jako nástroj řízení, kontroly či usměrňování politiky spojeneckých zemí.
- Glenn Snyder považuje usměrňování spojence za způsob, jakým může stát snížit riziko chycení do pastí v rámci dynamiky aliančního bezpečnostního dilematu.
- Podle Snydera může vést vytvoření aliance k usměrnění spojence třemi způsoby:
 - 1) Ujistění spojence o podpoře, aby se cítil bezpečnější;
 - 2) Vytvoření závislosti, aby se spojenec neodvážil ohrozit fungování aliance;
 - 3) Vytvoření norem a pravidel chování, které usměrňují vojenskou politiku spojeneckého státu;
- Patricia Weitsman s tímto konceptem pracují v případě tzv. „tethering alliances“, jejichž účelem je udržet mír mezi spojeneckými státy.
- Nejnověji se problematice intraaliančního usměrnění věnuje Jeremy Pressman (*Warring Friends: Alliance Restraint in International Politics*, 2013).
- V rámci své práce dochází ke čtyřem hlavním závěrům:
 - 1) Některé státy vytvářejí aliance s cíle usměrnit či kontrolovat své nové spojence;
 - 2) Úspěch či selhání snah o usměrnění závisí na ochotě nejmocnějšího člena aliance mobilizovat svoje mocenské zdroje za tímto účelem (může přitom používat pozitivní či negativní pobídky). Pokud nejmocnější člen aliance mobilizuje svoje zdroje, může přimět slabší členy aliance ke změně jejich vojenské politiky (USA během Suezské krize v roce 1956). Stejně tak platí, že pokud nejsilnější člen aliance mobilizuje svoje zdroje k realizaci určité vojenské aliance, snahy o jeho usměrnění ze strany slabších spojenců pravděpodobně neuspějí.
 - 3) Mezi faktory ovlivňující schopnost státu mobilizovat zdroje k usměrnění spojence patří oklamání/přetvářka, jednotné vedení, národně bezpečnostní priority a přítomnost politických alternativ.
 - 4) Intraalianční usměrnění je odlišné od snah o ovlivnění zahraniční politiky mezi státy, které nejsou spojenci.